

агенттэи И. Амд, "Энтерпрениш"
дэжнэрал элэктрик корпорейшн"
президенттэи У. Р. Херон;
Колумбия университетидэи прези-
денттэи Ж. Г. Карк болгаш салгы-
үлэтпүр-бэлүктэринин тэлэлекчи-
лэри база АКШ-тың хэй-нити
ажыдакчылары ол хүлээн алымш-
кыга олзурушканнар.

агенттэи И. Амд, "Энтерпрениш"
дэжнэрал элэктрик корпорейшн"
президенттэи У. Р. Херон;
Колумбия университетидэи прези-
денттэи Ж. Г. Карк болгаш салгы-
үлэтпүр-бэлүктэринин тэлэлекчи-
лэри база АКШ-тың хэй-нити
ажыдакчылары ол хүлээн алымш-
кыга олзурушканнар.

СРСР-нин АНШ-та алчини М. А. Меньшиков, АНШ-тын БНО-да доктамал төлөөлөкчиги Ж. Лодж, уварчүүл министри чорайт Т. Филлеттер, Джон Рокфеллер, «Чейз-Манхэттен Колумбия университетинин» президентин Ж. Г. Карк болгаш салгы-үлөтпур-бэлүктөрүнннн төлөөлөкчиги база АКШ-тын хей-ниги ажилдакчылары ол хүдээи амыш-кыгы олзушканнар.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ АМ БОЛУР ПЛЕНУМУНГА БЕЛЕК КЫЛДЫР дүжүт ажаап алышыкынын чедишкынниг доозаал!

АТК-ның Шаган-Арыг салбырынын чолбачысы А. Н. Лубышев Улут-Хем районунун «Партиянын XX съездине» колхозунда дүжүт ажаап алышыкыныга илпекпейлг амылдап, тарааны хүдүс комбайндан шаңче, а дүш Шаган-Арыгда тараа складынче сөөртүп турар. Ол бо аразында даа хой тарааны сөөрткөн.

Чурукта: чолбачы А. Н. Лубышев.

Фото Г. Сиротиники.

Комсомолчулар болгаш аныяктар дүжүт ажаап алышыкынында

Партиянын XXI съездинин төөгүлүт шийтирлерин амыдыралга ботандырышкан, бистин областын амычы чоннары чеди чылдын бирги чылдын планын овалгаларын чедишкынниг күсөдип, СЭКП ТН-ның ам болур Пленумунга, Совет Тыванын 15 чылдыгы төлөтпиг ужуражыр дөш чүткүлдүг амылдап турарлар.

Бо чылдын бистин облазымыс Төрөөн чуртка 5 миллион 700 муң пуд тарааны белеткериин хүлөндөгөн. Ол бедик хүлөлдөгөн кыска хуусада күсөдип дөш демиселде комсомолчулар болгаш аныяктар эрестиг кырып турар. Ам областын колхозтарында болгаш совхозтарында комсомолчу-аныяктарынын 162 комбайн агрегаттарында 400 ажыг аныяк оолдар болгаш кыстар тараа дөш чедишкынниг демиселди турарлар. Оларнын аразында мурнакчы механизаторлар хей.

«Барлык» совхозтун комбайнери В. Поляков «С-4» комбайн-биле хүнде 20 га чедир кестирип, хүн нормазын үргүлчү 150—200 хуу күсөдип турар. Баа-Хеминч «Октябрь 14 чылы» колхозунда комбайнер М. Белоусов «СК-3» комбайн-биле хүнде 20 ганы кестирер хүлөлдөгөн 28—29 га чедир күсөдип келген. Бо ышкы мурнакчы комсомолчу механизаторларын оонда хейнү адап болур.

Партия организацилаларнын ууртукчулары-биле комсомол организацилалары дүжүт ажаап алышыкынында организацилалар амыдып азын күнелдирген. Млангыя ВЛКСМ Бин-Хем райком болгаш колхозтар-да, совхозта оон комсомол организацилалары дүжүт ажаап алышыкынында аныяктарнын социалисттик чарыкын боттут ууртуп, оон түнелдин үргүлчү үндүрүп турар апарган. Районда комсомолчуларнын социалисттик чарыкына «Искра» колхозта лафетчик Н. Сельдиншев тилекчи болган. Дүжүт ажаап алышыкыны эгелдөөдөн бээр тракторист В. Астафьев-биле ийлаа олар 360 га тарааны кестиргеш, ВЛКСМ райкомунун шилчир Кызыл түтүн чаалап алганнар. Ол районун «Тиледеге» колхозунун тракторист-лафетчиги М. Биков сентябрь 1-ге чедир 250 га тарааны тавычалай кестиргеш, ВЛКСМ райкомунун Хүндүлел бижиги-биле шаңчактан.

Тандада Сталин аттыг колхозтун аныяктары дүжүт ажаап алышыкыныга организацилалар чоруту көртүзүп, күнелдөө тараа белеткөөр талазы-биле колхозчуларнын хүлөлдөгөн хуусаа бетинде күсөдиптерге угуз, кырылжылгит болганнар. Ийла комсомолчу механизаторлар О. Ма-

Улут-Хемнин „Чодураа“ колхозунда Аңгылап ажаар арга-биле

«С-6» комбайн-биле тарааны тавычалай кестирип турар бис. Агрегаттын трактористи Виктор Чалбаа ол ажылга бо чылдын чаа амылдап эгелдөө, ыччаарга бодум барык-ла сес чыл дүжүтунда тракторист болуп амылдап, бо чылдын комбайн чорудуп эгелдөө. Ийчаа-даа бистин амылдап турарымыс багай эвес. Эртер орутуус, кылар ажылымыс чангыс болганда, бот-боттарымыс сүмележи, дузалажып амылдап турар бис. Штурвалын Сандан Сүмбүр-оол комбайннын кезектерин үзээр, хынап көөр болгаш быжыглажыр талазы-биле эки амылдап турар. Үрмек үрелишкыннерин бодуус ол-ла дораан кылып ап турар бис.

Бистин агрегатымыс сезонда 220 гектардан азыш эвес тарааны кестирер нормалыг, ам 400 ажыг гектар тарааны тавычалай кестирди-вис. Хүнде 10 гектардан куду эвес тарааны кестирер норманы 20 гектар чедир күсөдип келди-вис. Сөөдүт бир хүнде орту чер таваржып

келген, ыччангаш 35 гектарны кестирген бис.

Колхозтун баштаар чери болгаш партия организацилалары агрегаттар аразында социалисттик чарыштын

Чеди чылдын бирги чылдын чаагай дүжүтүн чогуру үзүнде чидир чокка ажаап алыр дөш демисел мурнакчы болуру дыка өөрүнчүт. Бо сезонда мээг агрегатым 600 гектар чедир тарааны кестирерин хүлөндөгөн. Ону шак ыччаар күсөдир чүткүл болгаш арга бисте бар. Шак бүрүзүн чөптүг ажылаар ужурут бис. Тараа кестирип турар черлеринис хову бригаданын турлаандан ырак болгай. Чеменир шактарда чемени бистин амылдап турар черлериниске турлагдан өкөп берип турар, ыччангаш чемениринге үер шакты дыка кызырган бис. Чылдак сүрер, ажил чылдыр чорук бистин агрегатка турбас-даа.

С. САНДУЙ-ООЛ,
тарааны тавычалай кестирип турар комбайнер.

Улам эки амылдаар

Байлак дүжүтү чидирг чокка, кыска хуусада ажаап алыр дөш демиселге чолбачылар база-ла угуз рольдуг. ыччангаш албан болгаш бүдүрүлгө черлеринин, АТК-ларын чык машиналарынын чолбачылары-биле кады колхозтарын, совхозтарын дүжүт ажаап алышыкынында дузалажып дөш бисти мобили-застаан.

Бистер, чолбачылар күсүк хову ажылымын чыл бүрүдө-ле кырып чачыккан бис. Мен өрткөн чылдын күзүндө «Чодураа» колхозтун тарааны ажаап турдум, а бо чылдын база-ла мында амылдап тур мен.

Августун 23-тен бээр 240 тонна тарааны комбайндан колхозтун шанынча сөөртүп чедирим. Ол аразы—10—13 километр хире ырак чер. Хүнде 10 ажыг рейсти кылдыр мен. Колхозтун баштаар чери болгаш партия организацилалары тараа шөлүндө калбарган чарыштын база бир мурнакчымыс кылдыр мен илере-дип, шаңчалды-даа берип турар-дым.

Ону анаа бир таварылга кылдыр санавайн турар мен. Кым-ла, кыла-даа алдарын чүткүлдүг чык-ажыл-биле чедип алыр чүе болгай. Мурнакчы комбайнер эш Кабановтун

бөдүрүп бастырган тараанын сөөртүп мензе дааскан. Херек кырында чедишкынниг амылдап, комбайнын манатпайн турар мен. Ийчаарга эш Кабанов ажылга база-ла дыка кызымак оол-дур.

Кабанов дээрге, ажаап алышыкынын бөдүрүп-ла мадыры болбас ийкпке — деп, колхозчуларнын чу-гаалажып турары-даа көпчүг шын. Ол, амгы хүнелде тараа шөлүндүг

эң-не берге (дагыг) черлерин кестирип турар. Ийчаа-даа бистин агрегатымыска норма күсөдипмейн баар хүнел турбаан.

Берт черлерге техниканын үрмек үрелишкынни болу бээр-даа бистер ону дем-биле дораан-на септеп аптар аргалыг болуп келди-вис. Мээг моон мурунда чылдарда комбайнер чоранын эш Кабанов-биле сүмележип амылдаарымыс ажыктыг болуп турар.

Эрткен чылдын сезон түнелдинде областын Хүндүлел салбырамынга кырып, а бо чылдын оон-даа дора эвес көртүзүлгө болурун, бо колхозтун дүжүт ажаап алышыкынын төнчүзүнге чедир эки дузалажып амылдаарымыс хүлөндөгөн.

Техниканы камныг эдилээр, орукту эки билдир болгаш машина-ны ол оруктуң байдалы-биле эпиг чорудары, чүдүрүкчүлерин күш-ажылын дүргөдери, минута болгаш шак бүрүзүн чөптүг ажылаары мээг чык-ажылды көртүзүлгө-рини улам өстүрер.

В. КОЖЕВНИКОВ,
Шаган-Арыг АТК-ның
«Чодураа» колхозта амылдап турар чолбачымыс.

Үрезин дугайында ажил-агыйжы сагыш салыр

Көдө ажил-агыйжы бүтү кулчуларынын дүжүтүн бедире талазы-биле чер ажылында кол сору-ганы шийтирлөөшкан, нинти сорту-тү тарылгаларже шилчирги ми-наш ыдыг күчүлдүг кулаарыны бисте ыракта четпес ажылап турар утуп болбас. Тараа болгаш өске-даа кулчуларын сортутүг үрезинер-биле тарымыс анаа үрезинерге бөдүрүлгө дүжүтү 10-дан 30 хуу чедир хейнү берип турары бүгүдө бидириг.

Үрезин ажылынын дугайында баштайгы декретке В. И. Ленин 1921 чылдын июнь 13-те ат салган. Үрезин ажылынын талазы-биле күнелдөө хемчеглерин калбартыр болза көдө ажил-агыйжы хөмжүдө-рининг чугула аргаларын бирөө-жү болур деп ол декретке айткан. «Арыг сортутүг үрезиннери респу-блика массалык-биле өстүрүп кө-вүдөдүп база непередирин органи-застаарыне дөп-дораан кырыны» Чер ажылыныг Улус Комиссари-атынча дааскан турган. Ол декретинг соонда үрезин ажылынын совет си-стеми бисте тургустунган. Ол ам-гы үеде күнелдөө чугула хемчегле-рининг бирөөзү апарган.

Амгы үеинг үрезин ажылынын системасы «Тараа кулчуларынын үрезин ажылын экижире талазы-биле хемчеглер дугайында» 1937 чылдын июнь 29-та болгаш 1945 чылдын февраль 25-те ССР-нин Улус Комиссариатынын үндүргөн доктаалдары, ол ышкы «Тараа, үс-түт кулчулар болгаш ситгенер үрезиннерин экижире дугайында» ССР-нин Министрлер Чөвүлүлгө-рининг 1956 чылдын май 8-те үндүргөн доктаалы-биле тодоргалаттыган. Амгы үеде партиянын Төп Комите-ди болгаш Совет чазак көдө ажил-агыйжы шийтирлг көдүрер, чер

ажылынын кулчуларын бедире, ылангыч үрезин ажылынга чогуу көрүм-чүрүмү туургузар талазы-биле улут хемчеглерин ботандырып турар.

Мурнакчы областтарын колхозта-ры болгаш совхозтары көдө ажил-агыйжы соңгарааттыкмыс ажил-агыйжы мергежилдинг дүштүрүп, келер чылдын дүжүдүнчү дугайында ажил-агыйжы сагыш салышыкынын амдан эгелеп, эки шаңчалыг үрезиннерин өй-шаанда уруп, күзүн болгаш чызын тарым кулчуларынга хөрүтүп белеткеп турар, ыччангаш олар бүтү шөлге четчир сортутүг үрезиннеринг болуп турар. Оон түнелдинде олар тараа болгаш өске-даа кулчуларын бедик дүжүтүрүп ап турар.

Ийдыг болза-да бистин областа сортутүг тарылгаларда байдал дыка багай болуп турар. 1958 чылда та-раа кулчуларын сортутүг тарылгалары колхозтарга 51,8 хуу, совхозтарга чүгле 21,2 хуу, 1959 чылда колхозтарга—75,2 хуу, а совхозтарга—61,2 хуу болган.

Бо чылдын үрезин ажылынын бай-далы алган экижире: сортутүг тарыл-галар калбарган, тараа кулчулар-ынын талазы-биле шыныр багай үрезиннеринг бөт-дензин 30 хуу кудулаан.

Чеди чылдын бирги чылы—1959 чылдын чаагай дүжүтү бүтү колхоз-тарга болгаш совхозтарга үрезин-ажылын үзүлдүн-биле экижире арганы берип турар. Эзулуг долу үнелгит үрезин фондларынын өй-шаан-да база четче уурамынча тараа чет-пес дээр чугаа ам туруп болбас ужурут.

Үрезин фондларын тургузар та-лазы-биле партиянын болгаш чазак-тын доктааткан чүрүмү ол сорулга-га шилиндек үрезиннерин, оон-биле

кады чүгле үрезин участоктарында алган үрезиннерин, ол ышкыш ни-ти тарылгаларын эң дүжүтүтүг чер-леринде ажаап алган тарааларын ажылынын бүтү колхозтарга болгаш совхозтарга хүлөндөгөн турар.

Тараа белеткелдеринин планы күсөдиптерге чедир үрезин фонд-ларын бүтүн уура эргени колхозтар-га болгаш совхозтарга тыныскаан. Чүгле магадаал фондларын тараа белеткелдеринин планы күсөдип-тен соонда тургузар. Чангыс сөс-биле чугулаага колхоз болгаш сов-хоз бүтүзү бүтү кулчуларын эр-гежон чугула хөмжүдөгү үрезинер-биле боттарын бүтүн хандырты-нар бүтү байдалар тургустунган. Ам ол дугайында колхозтарын болгаш совхозтарын ууртукчулары, хам-мытын мурунда тускай эртемниг-тер кайы хире ажил-агыйжы сагыш салганындан бүтү чүе хамааржыр.

Областын райондарында үрезин ажылынга көрүм-чүрүмү тургу-зар, нинти сортутүг тарылгаларже шийтирленин организастаар айттыг оңа чидиг тургустунуп турар. Бо чугула айттыгынын шийтирлөөринге тараа кезилдизинин изиг-түдүг хү-нери чеже-даа күнелдөөшкынниг бол-за ол-че амдан эгелеп шийтирлени-биле амылдап кире чогуу. Үрезин участоктарынын дүжүдүн ажаап алы-рынче ажаап алышыкы талазы-би-ле эң дээр агрегаттарын дүжүлгө-лөтүг механизаторларын чорудар херек. Тарылгаларын байдалын ба-рамдалавайын үрезин участоктары-нын дүжүдүн адык сөмүдө ажаап ап турган чорук өрткөн чылдарын практикасында эгелдөө. Шаңчалда үрезин тарааларын сайгарыныче са-гыш салбай, аргалаттырмаан, шы-гы улут тараларын аймакка уруп турган. Чижээ, Бин-Хем районун «Кызыл тараачын» колхозунун 1959

Ак-Шаттын мурнакчылары шаңчадып турар

Шаңга карагылай бергенде кел-ди-вис. Тавычалай кезип каан кы-зыл-тас болгаш сула шөлүндүг ор-туу-биле чоруткан орук-биле хап оруушту, тракторларын, машина-ларын оттары ында-мында чырып, оларнын даштарын хоонайып, ди-рейнип турган. Ол каанын Ак-Шат дээр. Баа-Талада «Октябрь 30 чылы» колхозтун демиселери, тараа-зынын шөлү. Черин ады-биле шаң-чы база «Ак-Шат» деп адаан. Ий-да колхозтун хову бригаданын кол күжү мөөңөттинген. Чүге дээр-ге, өске черлерде тараалар барык-ла алакталы берген.

Шаңда байдал бир аны турган. Тейлендир овалгаларын кызыл-тастын чанында тракторлар, ком-байннар, аргылаар машиналар дыш-таны бергенгит тургузаан. Хөдө-лишкын түр соксай берген. Тараа-жылар шүптү-ла бакында сыр-ды берген, бир-ле кижинин чугаа-зын кичөөтөйгит дыңнаан ышкыа, Шынап-ла, даштыгаа белгеш, дыч-шарымыска, он хонуктун түнелди-биле холбашкан хуралчыгаш бооп турар, ону колхозтун даргазы эш Самдаг эрттирп турар мындыг бол-ду.

Бажыңче кирип, хуралын кыр-жыкчылар апарымыс. Бажың иш-ти кизирт-дөлу киж болду. Олар-нын хей кезин аныяктар—хып дөш кыс-даа бар-ла, оран-эрес оол-даа бар-ла. Колхозтун тырны арлары, алдарыг кижилери—комбайнерлер, трактористтер, лафетчиктер, аргыла-чылар, дажыгалакчылар—шүптү ында чымыган, он хонуктун иштине

кылган ажылынын түтүн бөртүп, анаа кырыкчыларын түс-түс санап органылар. Шүптү кижилер багай эвес амылдаанын, шору болганын хынап дыңнааннар. Анаа тараа ажаап алышыкынын изиг хүн-веринде кызымак амылдаан, бо-дун бердиген кижилерин аттары үнүп, суралыг кижилер-биле калы өзүп орап аныяктарын, шүдүргү оолдарын, кыстарын аттары адаттынып турган. Оларнын ишти-ден онза шыларай, бөдүттер ара-зынын шилчир кызыл тузтарын ап, өрткөтүг бараан чүдүдери-биле шаңчадып турар колхозчуларын, механизаторларын аттары мыткыр-ы-биле дыңнап турганын со-нууткан, оларга өөрүп орган бис. Монгуш Чыбык-оолдун, Олег Чаш-оолдун, Куузар Байырын аттары үнерге, ында олурган кижилер ө-рүштүгүн илереп, адыш чы-зып турар болду. Оларнын даразын-да өрткөтүг барааннар-биле аргыла-чылар Анай-Уруг, Куулар Тая, Ис-тай-оол, повар Хөмшүбөн болгаш оон-даа өске илелдейлгилерин ша-наан. Ол чорук оларнын ажылын демделдөөн, колхозчуларын иле-гел болур.

Чонун иделгенин чүгле кызы-мак күш-ажылы-биле, ак-сеткитти күнелдөөшкын-биле чедип ап болур. Ак-Шаттын тараажылары, шалы-чылар боттарынын сорулгазын ыч-чаар билип турарлар. Чонун иде-гелин бадиткаары-биле, аңаа хары-мыс кылдыр олар чаа хүлөлдөгөн ап ту-рарлар.

О. САГАН-ООЛ

Чурукта: комбайнер эш О. Чаш-оолга (он талазында) колхоз даргазы эш Самдагын шилчир кызыл тузугашты болгаш өрткөтүг шаңчалды тысып турары.

Фото С. Феоктистову.

чылдын чакы тарылгазынга херек-лөөр-биле урган сула үрезини үнүчүленин талазы-биле багай бол-ганындан ол тараа үрезинге ажил-латтырмаан. Ийдыг аныяктыг чорук Бай-Тайга, Сүт-Хөл, Танды болгаш

Улут-Хем райондарынын колхозта-рынга, совхозтарынга база турган. Үрезин кылдыр ажаап алыр та-рылгаларын аңгылап ажаап алыры-нын чугулазын дүжүлгө көртүзүп турар. Аңгылап ажаап алышыкы-ның үзүнде тарааны натуралы бооп ололуттүг дензин бедир, оон өл-шмыгы болгаш боктуг чоругу дыка кудулаар, ажаап алышыкы соонда тарааны сайгарыныга болгаш ону чогуу кондициязынга чедирерине чарыгалдар кызырлар. Ийдыг болза-даа ол дүжүтү өй-шаанда ажаап алганы болгаш үрезин фон-дларын шүптү уруп алганы ол эвес. Хамыктын мурунда үрезиннерин келер чылдын тарылгазынга бел-леткөө ажылы кышкы айларже соңгараатпайн, үрезин тарааны эки аргылаар болгаш кургудар, ону та-рылга шынырынга чедир болгаш иделдигит кадагалалга хүлөдүп бээр херек. Чүгле ол ажылынын күсөткенде үрезин участоктарынын тарылгаларын 1—2 кластан куду эвес, нинти тарылгаларын 3 кластан куду эвес үрезинер-биле тарып бо-лур. Бо ажылынын узамдыктырп соңгартырып муруну чылдарга ховар эвес болуп турганы ышкы үрезиннерин чидирге таварыштыр-ганы, оларын үргөдөп басыратканы ол.

Үрезин ажылынын үзүлдүн—али-талыг үрезиннер онза кичөөтөйгит негеп турар. Бо үрезиннерин ажаап алыр болгаш белеткөөр хүнелде көдө ажил-агыйгит органнынча док-таалмаа контролго негеттиген. Ыч-чангаш колхозтарын болгаш сов-хозтарын ууртукчулары, млангыя райондарын үрезин ажил-агыйла-ры үстүнде чугаалаан элалыг үрезиннери бо чылдын амгы дугай-ында Чалаанын дүжүлгө ста-ныкынын дирекциязы-биле ам до-раан дугурап алыр ужурут.

Сорула болза үрезин керзон ү-дизини-биле экижиринге өзүп ту-рар аргалары бо чылдын бүтүнү-би-ле амылдаары, ыччангаш бүтү та-раа кулчуларын дүжүтүп улам ыңай хакык чөк бедирерин баштайгы белеткелдеринин бирөөзүн тургузар болур.

Н. СУХАЧЕВ,
СЭКП обкомунун
инструктору.

